

Треба зазначити, що менеджмент банку має можливість користатися значно ширшою інформаційною базою та застосовувати вдосконалені підходи до оцінювання різних видів ризику і прогнозування їх впливу на прибутковість банку [5].

Висновки і перспективи подальших досліджень. Таким чином, розглянута у статті система управління ризиками банківської діяльності та визначені методи їх оцінювання, свідчать про необхідність створення ефективної системи ризик-менеджменту з обов'язковим дослідженням економічної сутності ризику. Також доцільним є визначення складових елементів системи ризик-менеджменту, його інструментарію в розрізі загальної банківської системи управління ризиками. Отже, безпека банківської діяльності знаходиться в прямій залежності від застосування ефективної системи оцінювання ризиків.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Барановський О. І. Фінансова безпека в Україні. – К. : КНЕУ, 2004. – 759 с.
2. Анализ банковской деятельности: учебник / А. М. Герасимович, М. Д. Алексеенко, И. М. Парасий-Вернугенко и др.; Под ред.

Герасимовича А. М. – К. : КНЕУ, 2004. – 559 с.

3. Міщенко В. І., Яценюк А. П., Коваленко В. В., Коренева О. Г. Банківський нагляд: Навчальний посібник. – Київ: Знання, 2004. – 406 с.

4. Мороз А. М. Банківські операції. Підручник. - К. : КНЕУ, 2008. - 608 с.

5. Примостка Л. О. Аналіз банківської діяльності: сучасні концепції та моделі: Монографія. – К. : КНЕУ, 2002. – 316 с.

6. Примостка Л. О. Управління банківськими ризиками: навч. посіб. Л. О. Примостка, М. П. Чуб, Г. Т. Карчева; за ред. д-ра екон. наук, проф. Л. О. Примостки. – К. : КНЕУ, 2007. – 600 с.

7. Роуз П. С. Банковский менеджмент: Предоставление финансовых услуг : пер. с англ. / П. С. Роуз. – М. : Дело, 1999. – 768 с.

8. Смовженко Т. С., Тридід О. М., Вовк В. Я. Антикризове управління стратегічним розвитком банку: Монографія. – К. : УБС НБУ, 2008. – 432 с.

9. Банківські ризики: теорія та практика управління: Монографія / Л. О. Примостка, О. В. Лисенок, О. О. Чуб та ін. – К. : КНЕУ, 2008. – 456 с.

Аннотація. Определены основные вопросы безопасности банковской деятельности. Исследованы особенности управления рисками в целях безопасности деятельности банка. Предложены направления уменьшения рискованности деятельности банков в Украине.

Ключевые слова: безопасность деятельности банков, банковские риски, риск-менеджмент банка.

Summary. Identify key issues of security of banking activities. The features of risk management for security of the bank. Directions to reduce the riskiness of banks in Ukraine.

Keywords: safety of the banks, banking risks, the bank's risk management.

*Рецензент д.е.н., професор ХНЕУ Колодієв О.М.
Експерт редакційної колегії к.е.н., доцент УкрДАЗТ Боровик Ю.Т.*

УДК 65.012.8

КОМПЛЕКСНИЙ ПІДХІД ДО ДІАГНОСТИКИ ФІНАНСОВО-ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ПІДПРИЄМСТВА

Довбня С.Б., д.е.н., професор (НМА)

Запропоновано комплексний підхід до діагностики економічної безпеки підприємства, який передбачає оцінку поточної (фінансової) та перспективної її складових. Розроблено систему індикаторів оцінки фінансової безпеки підприємства. Визначено та охарактеризовано напрямки оцінки перспективної економічної безпеки підприємства.

Ключові слова: економічна безпека, фінансова безпека, перспективна безпека, комплексна діагностика, платоспроможність, фінансова стійкість, потенціал.

Постановка проблеми та її зв'язок з науковими та практичними завданнями. Сучасні умови функціонування вітчизняних підприємств відзначаються такими характерними рисами як: жорстка конкуренція; підвищена мінливість зовнішнього середовища, збільшення кількості

підприємств, відносно яких ініційована процедура банкрутства, процеси глобалізації, що роблять вітчизняні підприємства уразливими до світової фінансової кризи. За таких обставин вітчизняні підприємства повинні приділяти велику увагу управлінню економічною безпекою та

впроваджувати превентивні антикризові заходи.

Безумовно першочерговим етапом цієї діяльності є саме діагностика рівня економічної безпеки, оскільки тільки своєчасне виявлення перших же негативних симптомів та коректна оцінка стану підприємства можуть забезпечити розробку ефективних заходів щодо попередження кризи або її найскорішого подолання з найменшими втратами.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Безперечно важливість та складність цього питання обумовили підвищену цікавість багатьох вчених та розробку великої кількості методів оцінки економічної безпеки та прогнозування можливості виникнення кризових явищ [1-5]. Така різноманітність методів обумовлена розбіжністю поглядів вчених-економістів на саме поняття економічної безпеки підприємства, і, відповідно, на цілі її діагностики, а також методичними складностями оцінки як окремих складових економічної безпеки, так і визначення її рівня в цілому.

Виділення невирішених частин загальної проблеми. Розглядаючи проблеми оцінки економічної безпеки можна виділити дві групи недоліків, які ми умовно поділяємо на теоретичні та методичні.

Теоретичні недоліки, на наш погляд, пов'язані, головним чином, з невизначеністю розуміння економічної безпеки та відмінності її суті від інших категорій, що характеризують стан підприємств. Це приводить до того, що різні за назвою цільові діагностичні підходи (інвестиційна привабливість, конкурентоспроможність, ефективність, економічна безпека) дуже часто зводяться до комбінації одних і тих же, або майже одних і тих же показників. Тим самим не тільки нівелюється різниця між цільовими напрямками оцінки, а й формулюються некоректні висновки.

Щодо методичних недоліків то найважливішими серед них є наступні: відсутність загальноприйнятого підходу до визначення кількості складових економічної безпеки підприємства; складність коректної оцінки багатьох складових економічної безпеки кількісними показниками; неоднозначність визначення критеріальних рівнів показників – індикаторів проблем з економічною безпекою та їх гостроти; не однакова значущість показників та окремих складових, що використовуються для оцінки економічної безпеки, та складність коректного визначення цієї значущості; необхідність врахування галузевої, а в ряді випадків і територіальної специфіки для забезпечення коректної діагностики.

Формування цілей статті. Виняткова важливість і корисність діагностики економічної безпеки підприємства, а також недосконалість і нерозвиненість відповідної методичної бази створюють об'єктивну необхідність формування

методичного підходу до оцінки її рівня, адекватного сучасним вітчизняним умовам господарювання. Тому метою статті є обґрунтування комплексного методичного підходу до оцінки економічної безпеки підприємства за для підвищення її коректності та своєчасності.

Виклад основного матеріалу дослідження.

Розроблений комплексний підхід базується на наступних положеннях. По-перше, оскільки загрози економічній безпеці виникають як у зовнішньому середовищі, так і безпосередньо на підприємстві, інструментарій діагностики повинен включати індикатори макро- і мікро середовища. По-друге, різноманітність причинно-наслідкових зв'язків у господарській системі підприємства, а також між підприємством і макросередовищем та еволюційна сутність кризових явищ обумовлюють необхідність комплексної оцінки, яка передбачає виділення двох рівнів економічної безпеки в процесі її діагностики, а саме: поточної та перспективної.

Поточна безпека характеризується відсутністю загроз, здатних призвести до припинення життєдіяльності підприємства в теперішній період часу, що, як правило, пов'язано з його спроможністю виконувати фінансові зобов'язання, тобто фінансовою безпекою. Фінансова безпека в нашому розумінні – це можливість підприємства в повному обсязі фінансувати поточну діяльність та своєчасно виконувати всі фінансові зобов'язання, що забезпечується рентабельною роботою підприємства та достатністю чистого грошового потоку.

Перспективна економічна безпека підприємства визначається: наявністю та якістю ресурсів; ефективністю їх використання та ступенем сприятливості зовнішнього середовища. Інакше кажучи, перспективна безпека відображає потенціал підприємства та ефективність його використання.

Аналіз причин та факторів банкрутства дозволив обґрунтувати основні напрямки оцінки фінансової безпеки підприємства, до яких відносяться: платоспроможність; фінансова незалежність; прибутковість та рентабельність; грошові потоки, а також сформувані систему індикаторів.

1. Для оцінки платоспроможності підприємства рекомендовані наступні показники: коефіцієнт покриття; коефіцієнт поточної ліквідності; коефіцієнт абсолютної ліквідності; коефіцієнт Бівера; коефіцієнт втрати платоспроможності.

Слід зазначити, що серед цих показників особливу увагу потрібно звернути на коефіцієнт втрати платоспроможності. На відміну від всіх попередніх індикаторів, що фіксують поточний стан, він дозволяє оцінити динаміку та заздалегідь виявити ознаки погіршення платоспроможності.

2. В якості індикаторів фінансової незалежності взяті такі показники як: коефіцієнт

автономії; коефіцієнт фінансування за рахунок стабільних джерел; коефіцієнт маневреності власного капіталу; коефіцієнт забезпечення власними оборотними коштами.

В цій групі перші сигнали виникнення проблем можливо визначити по показникам, що характеризують стан власних оборотних коштів (коефіцієнт маневреності власного капіталу та коефіцієнт забезпечення власними оборотними коштами). Низьке або від'ємне значення цих показників – безперечний сигнал наявності суттєвих проблем, зростання залежності від залучених джерел фінансування, як наслідок зниження прибутковості і платоспроможності.

3. До показників прибутковості та рентабельності, які доцільно використовувати при діагностиці, відносяться: рентабельність реалізації; рентабельність активів; рентабельність операційної діяльності; діловий ризик (співвідношення середньоквадратичного відхилення операційного (чистого) прибутку до середнього операційного (чистого) прибутку); операційний важіль (відношення темпу зміни операційного або чистого прибутку до темпу зміни виручки від реалізації продукції).

Якщо перші три показники цієї групи є широко вживаними, то останні два – мають набагато менше застосування. В той же час саме вони дають можливість своєчасно виявити перші симптоми фінансових проблем. Дійсно, нестабільність отримання прибутку, яку характеризує діловий ризик, або зменшення темпів зростання прибутку в порівнянні з темпами зростання виручки від реалізації продукції (характеризує операційний важіль) свідчать про наявність проблем, які можуть привести до погіршення фінансового стану.

4. До показників, що характеризують грошові потоки, відносяться: коефіцієнт достатності чистого грошового потоку; коефіцієнт ліквідності

грошового потоку; показник ризикованості грошових потоків (відношення середньоквадратичного відхилення чистого грошового потоку до середнього грошового потоку за період, що аналізується); грошовий важіль (співвідношення темпу зміни чистого грошового потоку та виручки від реалізації продукції).

Що до показників цієї групи, слід зазначити, що вони відносно рідко використовуються в аналітичній діяльності і, зокрема, в діагностиці фінансової безпеки. В той же час, саме вони дозволяють оцінити достатність грошових коштів, які саме забезпечують і поточну діяльність підприємства, і його платоспроможність, і фінансову безпеку. При чому якщо перші два показники (коефіцієнти достатності та ліквідності грошового потоку) дозволяють характеризувати існуючий стан, то наступні два (показник ризикованості грошових потоків та грошовий важіль), є індикаторами можливості виникнення проблем.

Загальний рівень поточної (фінансової) безпеки підприємства визначається шляхом оцінки ступеня відповідності розрахункових значень наведених вище індикаторів їх граничним (критеріальним) значенням за наступною формулою:

$$ФБ = \frac{\sum_{i=1}^n Z_i \times \left(\frac{K_i}{N_i}\right)^l}{\sum_{i=1}^n Z_i}, \text{ де} \quad (1)$$

де $ФБ$ – рівень фінансової безпеки підприємства;

Z_i – коефіцієнт значущості i -го показника фінансової безпеки;

K_i – фактичне значення i -го показника;

N_i – нормативне (граничне) значення i -го індикатора;

n – кількість індикаторів, що використовуються в оцінці;

$$l = \begin{cases} (1) - \text{при прямопропорційному зв'язку між значенням індикатора і рівнем поточної} \\ \text{безпеки;} \\ (-1) - \text{при оберненопропорційному зв'язку між значенням індикатора і рівнем} \\ \text{поточної безпеки;} \end{cases}$$

Індикація рівня фінансової безпеки в залежності від значення інтегрального показника може бути визначена наступним чином:

- глибока фінансова криза - підприємство є неплатоспроможним, імовірність банкрутства висока ($ФБ \leq 0,25$);

- низька фінансова безпека – підприємство неплатоспроможне, фінансово залежне, не ефективне ($0,25 < ФБ \leq 0,50$);

- нестійка фінансова безпека - мають місце проблеми з платоспроможністю, результати діяльності часто відрізняються нестабільністю та

ризикованістю ($0,50 < ФБ \leq 0,75$);

- задовільна фінансова безпека - підприємство є платоспроможним, хоча має окремі проблеми ($0,75 < ФБ \leq 0,95$);

- достатня (висока) фінансова безпека - платоспроможність підприємства стійка, воно є фінансово незалежним та рентабельним ($ФБ > 0,95$).

Недостатнє значення рівня поточної безпеки говорить про необхідність вдосконалення процесу управління грошовими потоками, оптимізації фінансових витрат, перегляду структури джерел фінансування господарської діяльності.

Що до оцінки перспективної економічної безпеки, то її основними складовими, на наш погляд є: ринкова, інтелектуально-кадрова, технологічна, інноваційна, сировинно-енергетична, клієнтська, екологічна.

Ринкова складова перспективної економічної безпеки відображає роль та місце підприємства на галузевому ринку, його конкурентний статус, зокрема, частку ринку, відповідність маркетингової стратегії підприємства тенденціям ринкового середовища.

Інтелектуально-кадрова складова економічної безпеки підприємства характеризує інтелектуально-кадровий потенціал підприємства, обумовлений, головним чином, кваліфікацією та інтелектуальними здібностями його співробітників, а також сприятливість умов праці, дієвість та справедливість мотивації.

Інноваційна складова безпеки підприємства характеризує ступінь впровадження інновацій, як в операційну діяльність, так і в систему управління.

Технологічна складова передбачає оцінку відповідності рівня технологічного розвитку підприємства рівню науково-технічного розвитку галузі (народного господарства, світової економіки).

Сировинно-енергетична безпека являє собою забезпеченість підприємства сировинними й енергетичними ресурсами, характеризує можливість доступу підприємства до ресурсів та їхнього споживання в обсязі, необхідному для здійснення господарської діяльності.

Клієнтська безпека характеризує наявність достатньої кількості клієнтів, постійність зв'язків та ступінь задоволеності продукцією підприємства.

Екологічна складова безпеки характеризує здатність підприємства вести виробничо-господарську діяльність відповідно до національних і світових екологічних норм.

Як видно з наведених характеристик складових перспективної економічної безпеки, вони мають тісний зв'язок з факторами зовнішнього середовища. Незадовільна перспективна безпека підприємства вимагає серйозних заходів: перегляд стратегії підприємства; реструктуризація і т.і.

Анотація. Предложен комплексный подход к диагностике экономической безопасности предприятия, предполагающий оценку текущей (финансовой) и перспективной ее составляющих. Разработана система индикаторов финансовой безопасности предприятия. Определены и охарактеризованы направления оценки перспективной безопасности предприятия.

Ключевые слова: экономическая безопасность, финансовая безопасность, перспективная безопасность, комплексная диагностика, финансовая устойчивость, потенциал.

Summary. The complex going is offered near diagnostics of economic security of enterprise, which foresees the estimation of current (financial) and perspective safety. The system of indicators of estimation of financial safety of enterprise is developed. Certainly and the component estimations of perspective economic security of enterprise are described.

Keywords: economic security, financial safety, perspective safety, complex diagnostics, solvency, financial firmness, potential.

Висновки даного дослідження і перспективи подальших робіт у цьому напрямку. Вдосконалений методичний підхід до діагностики економічної безпеки підприємства, який базується на запропонованій комплексній оцінці її рівня відображає багатогранність і масштабність поняття економічної безпеки підприємства. Визначення рівня поточної та перспективної безпеки дає змогу провести комплексну ієрархічну оцінку життєздатності підприємства за горизонтами управління та надати об'єктивну характеристику стану суб'єкта господарювання з урахуванням загроз його життєдіяльності у поточний час, а також в перспективі. Подальше дослідження доцільно спрямувати на розробку системи індикаторів перспективної безпеки, які б базувались на доступній інформаційній базі та забезпечували б об'єктивну її оцінку.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Ильяшенко С.Н. Составляющие экономической безопасности предприятия и подходы к ее оценке / С.Н. Ильяшенко // Актуальные проблемы экономики. – 2003. - №3. – С. 12-19.
2. Клебанова Т.С. Модели оценки, анализа та прогнозирования экономической безопасности предприятия / Т.С. Клебанова, Е.А.Сергієнко Е.А // Бизнес Информ. – 2006. – № 8. – С. 65-72.
3. Кракос Ю.Б. Поход к оценке уровня финансовой составляющей экономической безопасности предприятия / Ю.Б. Кракос, Н.И. Серик // Экономика, финансы, право. - 2006. - №12. – С. 7-12.
4. Максимов Д. А. Рыночная устойчивость, экономическая безопасность и инновационная стратегия предприятия в условиях трансформируемой экономики /Д. А. Максимов// Менеджмент в России и за рубежом. -2009. -N 2.- С.15-21
5. Турило А.М. Методика оцінки виробничої безпеки підприємства / А.М. Турило, С.В. Капігула // Актуальні проблеми економіки. – 2007. - №3. – С 137-142.

Експерт редакційної колегії к.е.н., доцент УкрДАЗТ Сухорукова Т.Г.